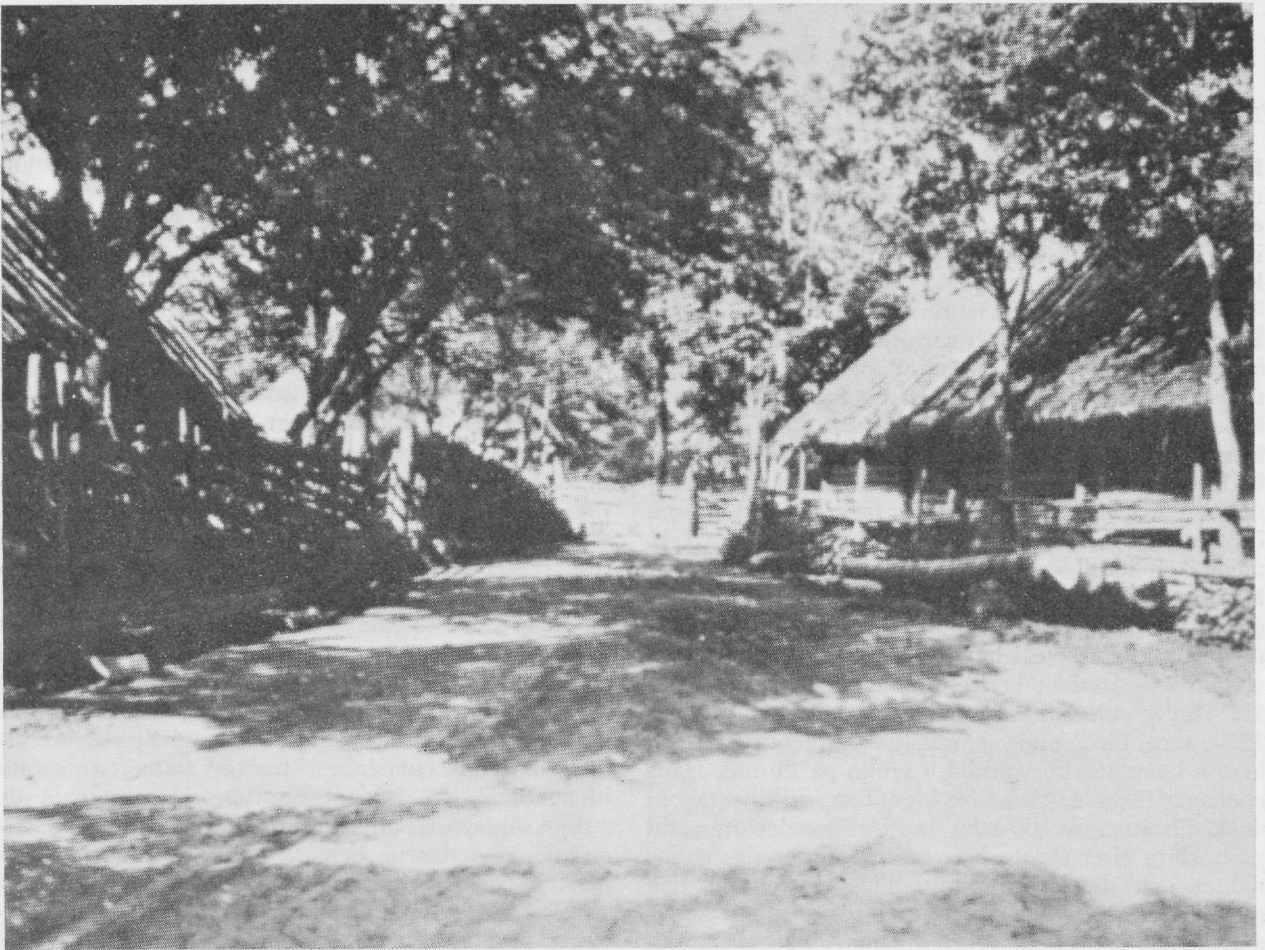

KUSTBON

Nr 3 Årgång 29

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Oktober 1972

Bygata i Klottorp, Nuckö.

Lars Broman — Kustbons allt i allo under tre decennier — finns ej mer bland oss. Han avled den 26 juni efter en lång och svår sjukdomsperiod. Lars var född i Borrby på Ormsö den 29 januari 1906 och blev således 66 år gammal.

Med Lars Bromans namn är estlandssvenskarnas assimileringssprocess i Sverige förknippad. Han var en centralgestalt för sina landsmän: som oumbärlig tjänsteman i den statliga mottagarorganisationen och i kolonisationsverksamheten, som klockarfar i olika rikssvenska och estlandssvenska organisationer som hade vår folkstams bästa som sin målsättning.

Det krävs en speciell personlig läggning av den som i likhet med Lars Broman åtar sig ett livslångt engagement i en ideell verksamhet. Lars hade också övriga förutsättningar för uppgiften: en lämplig social bakgrund och en oerhört grundlig förberedande "utbildning" för sitt arbete i landsmännens tjänst.

Som ung student och efter några kortare vikariat vid Hosby och Korkis folkskolor kom Lars Broman 1930 som biträdande kommunalsekreterare till sin hemöns kommunalförvaltning i Hullo på Ormsö. Hans chef och första läromästare blev Tomas Friberg, som dock i mitten av 30-talet bortintrigerades från sin post. Hans efterträdare blev en man av estnisk nationalitet och den unge biträdande sekreteraren fick snabbt erfara, att en kommunal förvaltningstjänsteman i 1930-talets svenskbygd ej endast måste behärska förvaltningslagar och diverse administrativa rutiner utan också — och kanske framförallt — vara en skicklig diplomat när det gällde att handlägga frågor med nationalpolitiska aspekter. På Ormsö hade ju den paradoxala situationen uppstått att svenskarna — en av landets minsta minoriteter — var bestämmande över den minoritet av ester som var bosatt inom Ormsö kommun och som givetvis kände sin betydelse såsom utgörande en del av landets majoritetsbefolkning. Många exempel skulle kunna anföras som belyser

Lars Broman

29 jan. 1906—26 juni 1972

motsatsförhållandet mellan de båda nationaliteterna på ön. Striden stod bl. a. kring den centrala kommunalsekreterareposten och om linjetrafiken från Sviby till Hapsal. Två konkurrerande företag, ett estniskt med "Vormsi" och ett svenskt med "Svealand" tävlade om ett ganska magert trafikantunderlag. De kommunala tjänstemännens situation blev inte bättre av de ständiga uppvaktningar hos regionala och centrala myndigheter som gjordes av missnöjda inom de två nationaliteterna. I denna hårda skola fick Lars Broman lära sig mycket som kom honom till pass i hans senare verksamhet. Kommunalintrigerna kunde han under några år följa också som kommunalfullmäktig för sin hemkommun.

Det finns mycket som visar att Lars Broman redan som helt ung var initiativrik och betrodd. Tillsammans med några andra öbor bildade han hösten 1932 Ormsö frivilliga brandkår. Att inrättandet av en sådan var av nöden påkallat hade ju på ett chockartat sätt bevisats genom katastrofbranden i Sviby den 13 juni 1932, då halva byn ödelades. Lars Broman blev den förste ordföranden i brandföreningen med allt vad detta innebar av bekymmer och arbete. Som en första åtgärd tillsattes tiomannagrupper i olika byar som skulle ha ansvaret för brandväsendet, det gällde att bygga s. k. spruthus och givetvis att skaffa brandsprutor. För anskaffande av medel till allt detta måste fester och auktioner anordnas — även detta i stor utsträckning en angelägenhet för brandkårsstyrelsen.

Som ett utslag av estlandssvenskarnas större självmedvetenhet — framkallad bl. a. genom en ny minoritetspolitik och bättre skolgång — måste idrottsrörelsens uppkomst och framgångar under 1930-talet betraktas. Bland pionjärerna på Ormsö intar Lars Broman (tillsammans med Tomas Gärdström och Hugo Mickelin) en rangplats. Det verkar otroligt för den generation som växt upp under efterkrigstiden att dessa svenskbygdens idrottsentusiaster inte hade råd att skaffa idrottsredskap, att tävlingarna måste hållas på banor som naturen själv skapat, att hela svenskbygden endast under ett par år hade en idrottsinstruktör, avlönad från Sverige.

Lars Bromans kapacitet togs också i anspråk för andra aktiviteter på hemön: han blev tidigt styrelseledamot och revisor i Svenska Odlingens Vänner, styrelseledamot i Ormsö Kooperativa Handelsförening (Svenskbygdens första), i hemvärnet, sångkör, amatörteatersällskap etc. Man skulle kunna tro att all denna aktivitet i svenska sammanhang skulle utgöra en allvarlig belastning för en ung man som var beroende av de estniska centralmyndigheterna för att få tillträde till de livligt eftertraktade kommunalsekreterarekurserna i Reval. Men så blev inte fallet. I hård konkurrens antogs Lars Broman till denna utbildning och fick i slutet av 1937 kommunalsekreterarediplomet.

Naturligtvis ville nu svenskarna på Ormsö att den

estniska kommunalsekreteraren där skulle ersättas med bygdens egen son. Den lokala estniska befolkningen å andra sidan mobiliserade argument mot ett sådant utnämmande. I den situationen föredrog den centrala myndigheten att placera Lars Broman i den nya storkommunen Nuckö (bestående av de tidigare kommunerna Sutlep och Paschlep) och att sätta en mindre kontroversiell est att sköta kommunalförvaltningen på Ormsö. Lars Broman erhöll dock ett underhandslöfte att efter några år, sedan den allmänna stämningen lugnat sig, få befattningen på sin hemö, ett löfte som också kom att infrias.

Under de två år (1939—41) som Lars Broman innehade chefskapet för Nuckö kommunalförvaltning och för poststationen där hade han rika tillfällen att lära känna befolkningen i så gott som hela Nuckö socken och de speciella problem som följer med en blandspråkig befolkning. Här var svenskar och ester jämstarka och det gjorde att de minoritetspolitiska frågorna inte blev lika kontroversiella som på Ormsö. I stället krävde de lokalpolitiska frågorna en särskild uppmärksamhet. Kommunsammanslagningen hade ingalunda skett smärtfritt. Så vitt en utomstående kan bedöma klarade Lars Broman på ett föredömligt sätt alla de administrativa och psykologiska problem han ställdes inför i sin nya befattning. Vi får i det sammanhanget inte glömma att världskrigets utbrott och den sovjetryska inmarschen till vissa baser även på Nuckö i utomordentlig grad komplicerade situationen för kommunens förvaltningspersonal, för att inte tala om den omvälvning landets totala sovjetisering medförde fr. o. m. sommaren 1940.

Under de månader Lars Broman tillbringade som kommunalsekreterare på Ormsö (1941—42) rådde ännu exceptionellare förhållanden. Den ryska överhögheten följdes av en tysk. Det fanns så många under-, över- och sidoordnade myndigheter att ta hänsyn till att det var ett rent under att den lokala förvaltningens företrädare inte bröt samman. Order om utskrivningar, rekvisitioner, ransoneringar etc beaktades i kommunalförvaltningens namn, utan att de enskilda tjänstemännen tillfrågades. Den kommunala självstyrelsen var inte ens ett teoretiskt begrepp. Lars Bromans och hans kollegers situation var desto prekärare som ormsöborna — liksom övriga estlands-svenskar — greps av en total defaitism, som kom dem att sabotera myndigheternas order. Ingen trodde längre på landets framtid. I stället riktades allt hopp till Sverige. "Hem-till-Sverige"-rörelsen växte lavinartat och när det inte, som man hoppats, kom till en allmän legal överflyttning, gjorde man som förfädren, gav sig i nattmörkret iväg över Östersjön, trotsande stormar och vakters kulor. Uppbrottet från de månghundraåriga boplatserna ägde rum under våren och sommaren 1943. I en av de små fiskebåtar som trotsade Östersjöns vågor fanns också Lars Broman. Hans båtlag anlände till Norrtälje den 7 juni 1943.

I motsats till många andra flyktingar behövde Lars Broman inte länge gå sysslös i det nya hemlandet eller bekymra sig om vad han skulle bli. Den alltmer tilltagande flyktingströmmen från Estlands svenskbygder krävde en större och effektivare förvaltningsapparat än den som dittills skötts av några rikssven-

Forts. sid 4

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Michelin*

Redaktör: *Viktor Aman*

Redaktionssekreterare: *Maria Broman*

I redaktionen: *Joh. Hammerman, Alf Heldring, Alex. Samberg, Alex. Treiberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2, 112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07-4. Tel. 56 16 37

Utkommer 1972 med fyra nummer

Prenumerationspris 1972 24 kronor

Annonspris: 1/1 250:—, 1/2 130:—, 1/4 65:—
1/8 40:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 10 kr

Dödsannonser 60 kr.

Stockholm 1972. Svenska Tryckcentralen AB

Innehåll

	Sid
Lars Broman av <i>E. Nyman</i>	2
Till minnet av Lars Broman av <i>N. Tiberg</i>	5
Om utlandsskolor av <i>E. Schmidt</i>	5
Hembygdsgdagen av <i>A. Smg o. R. Treiberg</i>	6
Bokanmälningar	9
Demografiska studier av <i>F. Isberg</i>	10
För 70 år sedan ur <i>J. Nymans dagbok</i>	12
Vall mä hos oxa av <i>J. Granberg</i>	13
Avlidna	
Maria Kaijser död av <i>Sh</i>	14
Bemärkelsedagar	15

HÖSTSAMKVÄM

hålls lördagen den 11 nov. 1972 med början kl. 19.00 i City-Konditoriets lokaler Adolf Fredriks Kyrkogata 10, 2 tr., Stockholm. (F. d. Margaretaskolans lokaler — men obs. 2 tr.)

Ur programmet:

Anförande av Carl Blees.

Filmvisning av Ragnar Treiberg.

Kaffeservering.

Lotteri.

Inträdesavgiften — kr 11 — går till kaffeservering och lokalhyra.

Hjärtligt välkomna!

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner.

skar. Situationen krävde folk med god kännedom om de anläggande — många kom utan identifikationspapper, betyg etc. Kommunalsekreterarna var självskrivna som medhjälpare till den statliga myndigheten Kommittén för rågösvenskarna/estlandssvenskarna. Alltsedan Lars Broman antogs i denna myndighets tjänst kom han att engageras mer och mer i själva organiserandet av den mer eller mindre legala överflyttning av estlandssvenskarna, som ägde rum under hösten 1943 och fram till september 1944, och i verksamheten för omhändertagandet här. Genom plikt-trohet, arbetsamhet och ingående kunskaper om flyktingklientelet kom Lars Broman att få ett inflytande i Kommittén för estlandssvenskarna som kan sägas ha stått i omvänt förhållande till hans officiella rangställning inom Kommittén. Hans duglighet i denna myndighets tjänst har också i flera sammanhang framhållits av dess ledande män.

Kommittén för estlandssvenskarna avvecklades sommaren 1950 och Lars Broman fick i fortsättningen sin utkomst först som revisorsassistent vid AB Industri-byråns Revisionsavdelning i Stockholm och från 1954 till slutet av 1971 som kamrer hos Axel Bodéns Handelsaktiebolag i Stockholm, där hans arbetsinsatser blev mycket uppskattade.

Lars Bromans "civila" verksamhet från 1950-talets början förde honom ingalunda bort från de estlandssvenska frågorna. Estlandssvenskarnas inlemmande i det nya samhället var inte på långa vägar ännu avslutat när Kommittén avvecklades. Många och krångliga problem kvarstod att lösa såväl vad gällde medborgarskapet — det anlände ju då och då under 1950- och 1960-talen estlandssvenskar till Sverige — som kolonisationen. Det estlandssvenska ålderdomshemmet på Ramsö utanför Vaxholm, som administrerades av Stiftelsen Kustbohemmet, krävde också kontinuerliga insatser. I allt detta var Lars Broman även i fortsättningen den oersättlige medarbetaren.

Lars Bromans betydelse som sakkunnig i olika estlandssvenska frågor i vårt eget "immigrationsdepartement" och i med denna myndighet samarbetande organisationer är oomtvistad, men för de flesta estlandssvenskar uppfattas han främst som mannen bakom Kustbon. I nästan tre årtionden har Lars Broman varit vår tidskrifts redaktionssekreterare och chef för dess expedition. Få torde ana vilka detektivbragder som ofta legat bakom familjesidorna, som han redigerat, och adressregistret, särskilt under de första oroliga åren i Sverige då folk ofta bytte vistelseort utan att meddela sina nya adresser, och få torde veta vilket arbete Lars Broman lagt ner på att säkra vår lilla tidskrifts ekonomi. Han sparade ingen möda när det gällde att övertyga tvehågsna landsmän om nödvändigheten av att prenumerera på Kustbon och han var en lika outtröttlig indrivare av obetalda prenumerationer. Att Kustbon i år kan blicka tillbaka på 29 årgångar i Sverige är till icke ringa del Lars Bromans förtjänst.

Kustbon och Svenska Odlingens Vänner framstår kanske för många som identiska begrepp, vilket de inte är — allra minst skulle Lars Broman ha velat påstå detta. Så har t. ex. föreningen och tidskriften alltid haft skild bokföring, skilda register, skilda rutiner för indrivning av medel etc. Som styrelseledamot

i föreningen och dess ständige kassör var Lars Broman en verkställande ledamot, som alla funktionärer — inte minst de som var föreningens ordförande — kunnat dra stor nytta av. I föreningens olika tillfälliga och permanenta utskott och i arkivstyrelsen har Lars alltid varit den självskrivne ledamoten, den som arbetat, den som övriga ledamöter lyssnat till. Det är symptomatiskt att Lars Bromans hemmaadress i ett par årtionden också var Svenska Odlingens Vänner och Kustbons adress. Denna generositet mot föreningen hotade tidvis att ödelägga familjen Bromans fritid. Många av våra landsmän synes ha trott att hembygdens kommunalkansli eller en filial av Kommittén för estlandssvenskarna flyttat hem till Bromans. Många ringde kanske bara för att få en pratstund eller uttrycka sin personliga åsikt om Kustbon och andra skrifter som föreningen producerade, andra för att framlägga problem som det svenska samhället skapade för dem. Som den gången då någon ville veta hur man på lämpligt sätt ordnade ett 50-årskalas och samtidigt ville ha förslag på en bra festtalare! Lars Broman var en upptagen man, men han avvisade ingen med hänvisning till sin knappa tid.

Fick denne flitige man tid för någon annan fritidshobby än estlandssvenskarna? Intresset för friidrotten satt kvar sedan ungdomsåren därhemma och i Sverige tillkom fotboll och ishockey. Fick han någon gång tid över, tog han gärna familjen med sig och for till Råsunda eller Stadion. På Ormsö hade han också varit en passionerad jägare — här fick han inte tillfälle att utöva denna sport. Under sommaren var han en trägen trädgårdsmästare på sitt sommarställe utanför Stockholm.

Den som i likhet med undertecknad haft ett mångårigt samarbete med Lars Broman i Svenska Odlingens Vänner och i Kustbon har många gånger haft anledning att förvåna sig över hans enastående genealogiska kunskaper och hans stora kännedom om sin hembygds kulturhistoria. Hans kunskaper på dessa områden har också kommit den estlandssvenska undersökningen i Uppsala tillgodo, vilket omvittnats av undersökningens ledare fil.dr Nils Tiberg. Lars Broman hade också ett väl utvecklat sinne för humor och ett ändlöst förråd av goda historier ur den estlandssvenska vardagen, ofta självupplevda. Han torde bättre än de flesta ha känt den estlandssvenska folksjälen.

Lång och ändå så ofullständig är denna minnes-teckning efter en aktad och beundrad människa, vän, medarbetare, som hann med så mycket, som varit så många till hjälp, inte minst under svåra omställningsår i det nya hemlandet. Vi alla, inte minst Lars Broman själv, hoppades att pensionärstiden skulle göra det möjligt för honom att få ägna ett odelat intresse åt det estlandssvenska arbetsfältet. Ännu fanns så mycket att uträtta vid samlandet av arkivalier, genom nedtecknandet av minnen och upplysningar rörande vår folkstams brokiga förlutna.

Vi tackar vännen Lars — kollegan, hedersledamoten i vår förening — för en enastående arbetsinsats, för vänfasthet, för självutplånande offervilja. I estlandssvenskarnas historia från de stora omvälvningarnas period kommer Lars Bromans namn allt framgent att inta en rangplats.

Elmar Nyman

Till minnet av Lars Broman

Till Lars Bromans nyligen redda grav samlas för visso tusen av saknadens, tacksamhetens och tillgivenhetens tankar. Bland dem kommer, med innerligt deltagande, en hälsning från den estlandssvenska undersökningen vid Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Redan bland de första meddelare som vi fick hos de just då anländande svenskarna från Estland, finner jag några män och kvinnor från Ormsö, som efter hand skulle visa sig i högsta grad välvilliga mot vår folklivsundersökning och dess syften. En av de oftast anlitade blev så småningom Lars Broman.

Han var så intresserad av vårt arbete, så djupgående insatt i det gammaldags livet på Ormsö — särskilt genom sin åldriga mor — och samtidigt så vaken för de nya levnadsformerna genom sin verksamhet i samhällets tjänst på hemön och sedan här i Stockholm. På många vis förmedlade han då vår kontakt rakt in bland en stor skara synnerligen förtjänstfulla traditionsbärare.

Själv var han en utomordentligt mångsidig traditionsbärare och en som kunde förmedla traditionen till upptecknaren på ett mycket givande sätt. Uppmärksam, noggrann och godlynt var han en god lyssnare men därtill en skildrare med reda, åskådighet, detaljrikedom och överblick. Hans goda humör, hans vänliga talamod med ändlösa utfrågningar och hans personliga välvilja mot utfrågaren gjorde honom för hela livet till en verkligt god vän i vårt ingalunda förenkla eller lätt överstökade arbete.

Lars Broman hade också den förmåga av tacksamhet och troget intresse för vår verksamhet som gjorde utfrågningstimmarna hos honom till vänskapens högtidsstunder. Han visade en högt utvecklad takt och varsamhet i sina omdömen, samtidigt som han var uppriktig. Den välvilliga humorn och det goda samvetets djupa sinnesro gav karaktär åt hans traditionsförmedling. Utan att vilja dominera, var han en naturlig ledare med utpräglad arbetsförmåga. Han kom mig ofta att minnas Hans Pöhls person och gärning.

Lars Bromans verk till Uppsala-undersökningens bästa lever hos oss oförstörbart genom allt vad han lärde oss, allt vad han gav oss att uppteckna.

Uppsala 24.7.1972

Nils Tiberg

Lars Bromans jordfästning ägde rum i Essinge kyrka lördagen den 8 juli i närvaro av ett stort antal av hans vänner från Estland och Sverige. Jordfästningen förrättades av kyrkoherde Ivar Poell, och akten berikades av sång- och orgelsolon.

Vid den blomsterhöljda kistan talade Hugo Mickelin om Lars Bromans försynta och pliktmedvetna insats inom SOV. Mathias Pelmas framförde en sista hälsning från forna skolkamrater. Dir. Bodén uttalade företagets avsked till en god medarbetare, och Gerhard Hafström återkallade i minnet de många åren av förtroendefullt samarbete alltifrån senare hälften av trettioalet intill denna sista tid.

Ytterligare minnesord framfördes under den följande samvaron i församlingshuset liksom vid graven på Skogskyrkogården — alla uttryck för den starka känslan av att en av oss har gått bort.

Erik Schmidt

LITE OM UTLANDSSKOLOR FÖRR OCH NU

I maj i år var svenska utlandsskolan i Palma de Mallorca värd för den årliga Iberiska Skolkonferensen, då representanter för skolstyrelserna i Madrid, Lissabon, Las Palmas, Palma de Mallorca, Tunis, Rom och Milano, i samråd med Kungl. Skolöverstyrelsen möts för att utbyta erfarenheter och lösa gemensamma problem.

Problemen kommer man väl aldrig ifrån: I en liten skola är ekonomin ett alltid närvarande orosmoment. Man har svårt att få det att gå ihop och det kan vara svårt att arbeta rationellt med alltför små och splittrade enheter.

Blir skolan större, så flyter mer elevavgifter in och budgeten är inte längre så oerhört sårbar. Problemen blir då av närmast administrativ art: lokalerna räcker inte till och är olämpliga. Vissa lärare har svårt att anpassa sig efter de annorlunda förhållanden som råder utomlands och samma gäller ett antal föräldrar.

Den svenska skolan i Palma de Mallorca firar i år sitt femårsjubileum. Den kom till då några föräldrar tvingades finna en acceptabel lösning för sina barns skolgång. Alternativet var att återvända till Sverige eller bosätta sig på annan ort, och ingetdera var särskilt lockande. Ett hotell upplät kostnadsfritt sin nattklubblokal till klassrum, med tillhörande takterrass och svimningpool. En småskollärlarinna anställdes på halvtid och fick lönekomensation som sekreterare på en resebyrå. Så bildades en föräldraförening, man skrev till Kungl. Majt., och skolan godkändes av regeringen i augusti 1967.

Elevantalet som från allra första början var sex, har nu vuxit till av utrymmesskäl maximala sextiotvå, och den halvtidsanställda småskollärlarinnan har ersatts av tre heltidsanställda lärare plus tre timlärare.

*

Under de år skolan i Palma vuxit fram, har mina tankar ibland vandrat bakåt i tiden, till en annan utlandsskola där jag under en kort tid, och utan att egentligen vilja det, kom att spela en mycket liten roll:

Det var onådens år 1941 i det tyskockuperade Estland. Min far, som med hela sin besättning förklarats som saknad hade återkommit efter sex månader i tyskt interneringsläger i Frankrike. Hans fartyg hade prejats av den ökände tyske ubåtskaptenen Otto Kretschmer och sänktes påföljande morgon av tyskt bombflyg.

Tyskarna gav oss tillstånd att återvända till Nargö, varifrån vi ett år tidigare på tio dagar hade evakuerats av ryssarna. Av Nargös ca 200 invånare återvände 82 personer denna isvinter 1941. Vårt proviantförråd bestod av 7—8 kilo fläsk och ungefär lika mycket smör, samt några säckar potatis som frös under överfarten. Jag kan fortfarande känna smaken av sötaktig, frusen potatis som vi åt hela den vintern. Vi skrapade ihop en säck rågmjöl från golvet i bastun, som ryssarna använt till lager, men först fick mor sikta bort råttspillingen och glasskävorna. Det fanns gott om ammunition, så vi sköt en hel del alfågel.

Forts sid 8

Spännande.
Vem vann?

Magnus hade tur.
J. Engdahl gjorde
klockan.

Hembygdsgdagen

Foto Ragnar Treiberg

Säljägare från Runö

Ingvar Vesterby
talar

Den 27 aug. 1972.

Så var det då estlandssvenskarnas hembygdsgdag för 27:e gången inför en talrik deltagarskara. Antalet närvarande uppgick till över 400 personer. *Sjöfartens dag* — så hette det samlande temat för dagen, då arrangemanget i år helt gick i den estlandssvenska sjöfartens tecken. I sitt öppningsanförande påpekade SOV:s ordförande Hugo Mickelin, att havet har spelat en så avgörande roll i kustbefolkningens — estlandssvenskarnas liv, att också vår tidning "Kustbon" till namnet och karaktären är präglad av denna miljö. Så sjöng man då välkomstsången Var välkommen envar och Johan Wallin talade om arkivstyrelsens och om bygderådets verksamhet, två områden i SOV:s verksamhet, som utan tvivel borde omhuldas med allt större och vidare intresse. Därpå följde allsång med dragspelsackompanjemang av Manfred Strickman och Hjalmar Enggrön. Ett väl avlyssnat programnummer utgjorde Alf Heldrings berättelse på bygdemål, där han på sitt humoristiska sätt kåserade om "fisket med metrev" under sin uppväxttid på Nuckö och under sin skoltid i Hapsal. Alf Heldring sjöng även soldatvisor (på estniska) från sin tjänstgöringstid i militären.

Efter paus för servering besteg dagens festtalare, sjökaptan Ingvar Vesterby talarstolen och talade om den estlandssvenska sjöfarten. Talet var synnerligen instruktivt och sakligt och ompändade den estlandssvenska sjöfarten i hela dess bredd — häri inberäknat också båtbygge. — Ett annorlunda och mycket uppskattat nummer i programmet utgjorde artisten och trubaduren Tor Bergners framträdande, när han genom den ena sjömansvisan efter den andra — ackompanjerad på gitarr — höjde stämningen i festlokalen. Därefter talade Carl Bles om estlandssvenska släktnamn, ett ämne som han lovat återkomma med på höstsamkvämet den 11 november. Här följde en uppläsning om Havet av A. Samberg.

Ett lotteri hade anordnats under överinseende av Ingeborg Andersen. De 1 000 lotterna rönt en strykande åtgång.

I föreningsangelägenheter tog H. Mickelin till orda och framhöll att det är angeläget, att alla prenumeranter inbetalar sina prenumerationsavgifter till "Kustbon" samt även erlärger sina medlemsavgifter till

SOV. Denna fråga är väsentlig för såväl "Kustbons" som SOV:s vara eller icke vara. En verksamhet kan icke bedrivas och fortgå utan erforderligt ekonomiskt understöd, det är självklart. Men att ändå välvilja och förståelse för verksamheten är tillfinnandes, därom vittnar denna generösa kollekt — 800 kronor, som insamlades på några minuter.

Denna del av programmet avslutades med Modersmålets sång. Därefter framträdde Rågöbornas folkdanslag, välkomnat av publikens livliga applåder. Man sjöng *En sjöman älskar havets våg*, varefter allmän dans vidtog och Runar Grenfeldt spelade som vanligt — assisterad av de tidigare här nämnda spelmännen.

Här följer nu en sista och en *särdeles viktig del* av dagens arrangemang: försäljning av estlandssvenska publikationer och utställning av bilder och föremål från estlandssvensk sjöfart och fiske, vilka bådaderna pågick under hela dagen. Ingvald Dyrberg och Ragnar Treiberg har för utställningen nedlagt ett fenomenalt arbete. Bildmaterialet får här tala för sig självt. Det hela var så intressant, att det sades exempelvis om

bildmaterialet, att här kunde alltsammans köpas upp "rubb och stubb". Det rådde en hög och fin stämning över utställningen. Där fanns *Ljuskronan* från Ormsö, en särdeles stilig sak, utställd av Johan Landman: där fanns — som en uppenbarelse, om jag får säga så — en modell över *Kampesgården* i Kärrslätt på Ormsö, utställd av Hans Vesterberg, som själv hade tillverkat denna fina modell av sin fädernegård; där fanns en ypperlig modell av en estlandssvensk skuta, en modell där Ingvald Dyrberg och hans far Anton från Roslep i Rikull hade nedlagt ett tålmodigt och sakkunnigt arbete; där fanns en figurtrogen modell över en säljägare från Runö med utstyrsel, jaktgevär och kruthorn, och den som skriver detta tror sig veta, att Thomas Dreijer, Thomas Lorentz och Kristjan Öman har varit verksamma vid anskaffningen och utstyrseln av denna modell. Och så slutar jag utan att nämna några fler namn. Jag böjer mig i stället med vördnad inför de många kvinnors och mäns tålmodiga arbete.

A. Smg.

Forts. fr sid 5

Så filade vi till krokare av cykelekrar och gjorde torsk-pilkar av alla möjliga blänkande plåtbitar, och så kunde vi ta oss över isen till fastlandet och byta fisk mot mjölk eller annat ätbart, om man hade tur. Det var en mil över isen och så fick man gå en bra bit inåt land där bönderna inte fiskade själv, så det brukade bli över tre mil sammanlagt i 10—20 graders kyla, och så fick man passa sig så det inte blev snöstorm, så man gick bort sig på isen.

Vi hade en ko på ön, som vi lyckades hålla i liv genom att ge den halm från de ryska soldaternas madrasser. Den mjölken fick barnen. Belysningsfrågan löstes genom en veke i ett rör i korken på en flaska fotogen, s. k. "tattnina". Och frysa behövde vi inte göra, för skogen stod tät inpå knutarna. Vi gjorde en kälke och beslag till medarna av mässingshylsan till en tretums luftvärnsgranat. Så kälken var det fint glid på, och nog blev man varm av att dra lasset — fast krafterna var det inte så mycket bevänt med pga den dåliga kosten. Man blev så fort trött . . .

Den vintern kunde jag inte fortsätta mina studier vid Svenska Gymnasiet i Hapsal. Jag försökte tentera på hösten men klarade inte latinet och återvände ganska nedslagen till föräldrahemmet, alldeles ner-lusad efter tågresan.

Öns ungar hade inte heller kunnat gå i skola föregående vinter, då läraren, Anders Appelblom från Ormsö, arresterats eller försvunnit på annat sätt — jag kommer inte ihåg vilket. Så jag ombads undervisa i skolan, och när Skolstyrelsen i Reval tittat på mig, satte vi igång. Det var 21 elever fördelade på 5 klasser. Jag hade nyss fyllt 17 och sjätteklassarna var två år yngre.

Det gamla skolhuset var så urblåst, att vi fick hålla till i postkontoret, och de första dagarna hjälptes de äldre pojkar och jag åt att laga bord och bänkar som vi hittat i soldaternas logement. En sändning skolböcker kom genom Svenska Röda Korset. Vi tog vara på virket i packlårarna, men framför allt rätade vi ut varenda spik. De var helt nya och inte ett dugg rostiga. Fanerskivor, som någon rivit loss från väggarna i en bunker blev nya bordskivor, och jag tror inte att det någonsin funnits elever som varit så rädda om möblemang som mina ungar om de skrangliga bord de själva reparerat.

Jag minns inte mer av undervisningen, än att vi alla gjorde så gott vi kunde. Jag kommer ihåg en liten parvel som jag skickade hem för att tvätta sina smutsiga öron, tills det kom fram, att de inte hade tvål . . .

Till julen sparades alla köttkuponger som vi fick som premium för fångad fisk. Mamma kokade kalops i en stor gryta. När ingen orkade äta mer, tog jag fram fiolen som min far hade byggt i sin ungdom och så sjöng vi julsånger. Vad gjorde det att jag inte var särskilt bra på att spela fiol, eller att ungarna sjöng falskt eller rapade mitt i sången? De hade ätit sig mätta på kött för första gången på mången god dag, en del av dem åtminstone. Magarna spände under lappade ylletröjor, belåtenheten lyste lång väg och ögonen tindrade ljusare än de ljus vi inte kunnat anskaffa.

Följande midsommar konfirmerades jag på Lilla Rågö. Det började med att jag gick runt i gårdarna

och bad om nattlogi. Men rågöborna trodde att jag skulle sätta eld på deras lador eller ställa till annat ofog, så jag fick nej överallt. Till slut träffade jag en jämnårig yngling som for över med samma båt från Baltischport, och för honom talade jag om vad jag ansåg om rågöbornas gästfrihet. Vi gick då genast hem till honom — där jag avvisats en halvtimme tidigare! När modern fick höra att jag var svensk, och att jag var folkskollärare från Rågö, då blev det andra tongångar: "Herregud", sa gumman, "varför sa du inte att du var svensk?" (Jag hade dumt nog frågat mig för på estniska.) En granngumma som satt i köket skulle inleda en hövlig konversation med den långväga gästen genom att fråga, om jag hade far och mor (underförstått: i livet). Men värdinnan ansåg det som sin plikt att skydda sin gäst mot när-gången nyfikenhet och snäste ifrån: "Ent tror du sja än kråka ha skite han oba stain heldor, ha . . .?"

Återstoden av min vistelse gick helt i linje med den mottagning högt uppsatta personer — i rang näst efter klockaren — röntte. Jag kan aldrig glömma denna annorlunda konfirmation. Kyrkan hade brunnit ner, så vi konfirmerades en solig, varm söndagsmorgon på en doftande, blommig vildäng. Mor hade sytt in knappar i fars svarta kostym, så jag var riktigt presentabel. Men när det hela var över, så slängde vi blomsterkvastarna över en stengärdesgård, och så tågade hela församlingen ner till stranden, där nästbästa spelmannens son spelade upp till dans mitt på ljusa förmiddagen.

Handen på hjärtat, så minns jag dock bäst skinkan som hängde i farstun hos mitt värdfolk. Benet stack ut som ett handtag, och när man ville och andan föll på, kunde man hjälpa sig till ett så stort sjok skinka som man orkade med. Bättre skinka fanns inte . . .

Senare samma sommar fick jag kallelse att infinna mig på ett kontor som die Wehrmacht hade inrättat i en skola i Reval. En lång palaver avslutades med att vi tvingades anmäla oss som frivilliga i antingen Arbeitsdienst, Estniska Legionen eller Waffen SS. Jag klarade mig, då jag som folkskollärare ansågs såsom oersättlig i min tjänst. Andra kröp ut genom ett toalett-fönster till en vedstapel och klarade sig på det sättet.

När det blev tillräckligt mörkt i slutet av oktober 1943 bar vi ned våra nödvändigaste tillhörigheter till båten och styrde ut på Västerhavet med kurs mot Sverige.

Fars handgjorda fiol ansågs inte såsom tillräckligt nödvändig för att få följa med . . .

Den 18 juni 1972 vigdes KONRAD VEEM i Jakobs kyrka i Stockholm av ärkebiskop emeritus Gunnar Hultgren till ny biskop i den estniska evangelisk-lutherska kyrkan i exil. Denna kyrka har ca 70 församlingar i västvärlden.

Sedan Nathan Söderbloms dagar har den estniska kyrkans överhuvud installerats av en svensk ärkebiskop.

Predikan vid den gudstjänst, som föregick invigningen, hölls på estniska av biskop emeritus — f d kyrkoherden från Nuckö — Sven Danell.

I processionen gick bl a biskop Danell och kyrkoherden i Saltsjöbaden, Ivar Poell.

HM

PILGRIM TILL HELIOS

Dikter av Frithjof Hallman

Den som i sig bär solens livgivande krafter
ger nytt liv och nytt hopp till människan,
även i nattens mörker strålar solen
ur honom som en helgonaura.

Den som bär solen i sig den är upplyst,
ur honom lyser det en helig kraft
som bryter mörka makters tyranni
och verkar helande varthän han kommer.

(Ur dikten Lys på mig, heliga sol.)

Citatet säger det väsentligaste om inriktningen och de språkliga medlen i *Pilgrim till Helios*. Redan bokens titel anger temat. Helios var solens och dagens gud i det antika Grekland; det är till ljuset som dikta-rens strävan står. Som drivkraft bakom dessa dikter ligger idealistens trängdhet i en krass värld. "Endast i ensamheten skönjer vi det eviga" (dikten *Ensamhet*). De djupa tankarna gror i ensamhet, i mörker: "I mörkret föds vår längtan efter ljus" (*Vandrare i mörker*).

Frithjof Hallman härstammar från Vippal, där hans far föddes. Han har vandrat vida i världen och vida i tiden-historien. Från bägge hämtar han virke till sitt skapande — bilder och symboler. Ljus och mörker står ofta mot varandra i hans dikter. Man kunde därför vänta sig appeller till strid, men *Pilgrim till Helios* är inga kampdikter, de är snarare reflektionsdikter med en stämning av stilla resignation — i det yttre. I det inre söker de fördjupningen, renheten, skönheten. "Gör du ditt bästa — — så är du också på väg mot gudarnas Olymp" (*Den skeppsbrutne*).

Här har angetts huvudlinjen i boken. Naturligtvis finns det flera ämnen, behandlade på ett tydligt, ibland litet väl tydligt språk med rikliga bilder framförallt från litteraturen. Diktaren har gett sig i kast med väsentliga ämnen och han har mycket att säga om dem.

V Aman

Berättelse med Rågömotiv

"Östgöta Correspondenten" planerar att i följetongsform ge ut en berättelse med estlandssvenskt motiv, "Kammarmönstret" av Per Söderbäck.

Händelserna i denna roman utspelas kring mitten av adertonhundratalet på Rågöarna. Miljöskildringen bygger på författarens vidsträckta studier i Rågöbornas levnadsförhållanden.

Det är en spännande och gripande berättelse, återgiven med psykologisk skarpsyn, humor och medkänsla. Allt som händer i den skulle ha kunnat inträffa i verkligheten. Vi förs tillbaka till en gången tid och en förlorad hembygd som målas upp för oss i åskådliga bilder. Vi får följa en rad människor i deras dagliga gärning, deras arbete och fest, deras problem, sorger och glädjeämnen. Och vi lever med i huvudpersonens — Rågöflickans — kamp för att bokstavligen få in ljus i tillvaron.

Kustbon överväger att om möjligt göra sina läsare

Broka, Brika, Bruna, Skia

Namnen på korna var självskrivna på den tiden vi gick och vallade; dessa namn var givna av naturen själv genom kornas färg och utseende, inte tänkte vi vallbarn på att det var något att fundera över. Det var lika självklart i andra estlandssvenska bygder, och även esterna ropade på sina kor efter samma princip.

Så var det sen gammalt. Men på tjugotalet började folk alltmer hålla kor med brokig färgteckning och allt mindre svarta och gråa. Det blev lite omständligt att skilja mellan Stor-Broka och Lihl-Broka, Pitor-Broka och — ja, vad skulle man kalla alla brokiga kor som lydde samma namn? Vid samma tid läste man i böcker om vackra husdjursnamn på -ros och -viva och annat fantasifullt och fagert, och så började man ge sina husdjur sådana namn. Det kunde också bli smeknamn eller "öknamn" eller namn efter härstamning — om djuret var köpt. De gamla namngivningsprinciperna bröts.

Om namn på husdjur, inte bara kor och tjurar och oxar utan även hästar och hundar har Nils Tiberg skrivit en bok: *Estlandssvenska husdjursnamn* (nr 7 i serien *Estlandssvenskarnas folkliga kultur*). Han ser ämnet främst från språklig synpunkt, utreder namnens form och innebörd, deras förekomst i olika bygder och gör detta med utblick mot det övriga nordiska språkområdet och mot estniskan.

Det befinnes alltså, att man i stort sett namngav sina husdjur efter likahanda principer, men avvikelser förekom och de var inte tillfälliga. Oxar hade sålunda egennamn på Rågöarna, i Vippal och Korkis, men hästarna hade inte det. På Nuckö, Ormsö och Dagö hade hästarna också namn. På Runö användes oxar aldrig som dragare. Där och på Nargö kallades i stället tjuren ox; han slapp alltså att bli kastrerad, men i gengäld blev han utan eget namn. Kon däremot fick egennamn. För hästar kunde det vara tvärtom: han-hästen fick eget namn, märren blev utan.

En hel del uppgifter om husdjurens skötsel ingår naturligtvis i framställningen. För Runös del finns dessutom en särskild uppsats på dialekt om detta ämne, skriven av Fredrik Lönnlund och Tomas Dreijer med roliga och instruktiva teckningar av Abraham Hollman. — Runöborna var sedan gammalt mera påhittiga i sin namngivning av husdjur än övriga estlandssvenskar. Även i övrigt hade Runö sina särdrag. Där höll bönderna gäss, och där gick ännu på 1900-talet (före skiftet omkr 1930) svinen lösa om sommaren liksom andra husdjur. De svin som kom hem till kvällen fick då äta hemma, men en del svin var ute hela sommaren och hämtades hem först på hösten. På Runö var också bymagasinet länge i bruk — huspikarn, som det hette på Nuckö.

Estlandssvenska husdjursnamn behandlar sitt ämne på ett gediget sätt och har en rikhaltig förteckning över annan dithörande litteratur.

V Aman

delaktiga av Per Söderbäck's Rågöberättelse. Hur detta skall arrangeras tekniskt är ännu inte klart. Men mer om detta längre fram.

E. L.

Fridolf Isberg

DEMOGRAFI OCH GIFTERMÅL I KLOTTORP

Klottsorps by i Nuckö socken, Estland, är belägen på fastlandet nordost om Nuckö halvö på gränsen till det estniska språkområdet. Byns namn har sedan det första gången finns noterat som Klottdorp skrivits på många olika sätt allt efter de tyska, svenska, ryska och estniska tjänstemännens gehör och ortografi.

Följande varianter av bynamnet ha förekommit: 1520 Klottdorp, 1536 Klopddorp, 1560 Kloptorp, 1565 Klwttorp, Kluptorp och Kloptorp, 1568 Klotorp och 1613 Kluttorp. I folkmålet kallades byn för Klottarp och Gideon Danell använder även samma namn i sin ordbok över Nucköområdet. 1688 förekommer även den estniska benämningen, Nömmküla (Moby) och senare ha de estniska tjänstemännen allmänt använt Suur Nömmküla (Stora Moby). Den tyska benämningen Gross Nömmküll är en direkt översättning av det estniska namnet. Samma sak gäller även för den ryska namngivningen av byn. P. Johansen har i sin bok "Revals Gründung und die Schwedensiedlung in Estland" även upptagit namnformerna Kluddarp och Kluttap.

Olika ortnamnsforskare ha var och en på sitt sätt försökt tolka bynamnets uppkomst. Russwurm anger att namnet skulle ha uppkommit av 'klot' eller 'blütr'. P. Wieselgren 'klubb' och G. Danell 'klöv' (?Klöv-torp). Den vettigaste och mest sannolika av dessa tolkningar har slutligen E. Lagman gjort. Han anger att byns namn ursprungligen skulle ha kommit från medeltyskans 'Klopman' — en fri men under ett gods hörande bonde — och lågtyskans dorp — by. Alltså Klopmannens by.

Så vitt man känner till har befolkningen i byn sedan urminnes tider varit av svensk "nationalitet". Tabell 1 visar att folkmängden under det gångna seklet hållit sig tämligen konstant. Jämför man åren 1834 och 1941 med varandra så visar det sig att den bara minskat med 7 personer. Högst var den 1850 med 290 personer.

Tabell 1. Folkmängden i Klottorp under tiden 1834—1941.

Årtal	Män	Kvinnor	Summa	Procent	
				Män	Kvinnor
1834	133	121	254	52,3	47,7
1850	136	155	291	46,7	53,3
1900	134	104	238	56,1	43,9
1917	148	114	262	56,5	43,5
1934	—	—	267	—	—
1941	114	133	247	45,9	54,1

Uppgifterna för åren 1834, 1850 och 1934 äro tagna ur H. Hyrenius avhandling "Estlandssvenskarna" och för åren 1900, 1917 och 1941 från egna uppteckningar, gjorda 1941.

För tiden år 1834 har jag icke kunnat få uppgifter om folkmängden i Klottorp. Hyrenius anger i sin avhandling (sid. 288) att kyrkoböcker för Nuckö församling för tiden 1779—1834 helt saknas. När jag

läste detta, kom jag ihåg att kyrkoherde Tannenbaum på Nuckö år 1921 berättade för mig att en bekant till honom sett hur en fiskhandlare på torget i Reval använt som omslagspapper blad ur gamla kyrkoböcker från Nuckö, då han sålt fisk. Tannenbaum visste också berätta att en tjänsteman vid det arkiv, där man förvarat gamla kyrkoböcker, stulit en del arkivmaterial och sålt det som omslagspapper till fiskhandlarna på Revals torg.

— Under första världskriget var det skriande brist på omslagspapper och därför användes all slags papper att slå in varor i vid salustånd på torget och i affärerna.

Trots närheten till det estniska språkområdet och trots klottsorpsbornas livliga handelsförbindelser med esterna under flera århundraden hade samtliga familjer inom det egentliga byområdet ännu så sent som 1930 svenska som hemmaspråk. Det var först efter detta årtal som en del familjer genom ingifte med estniskor blevo förestade. Orsaken härtill var att de ingifta estniska kvinnorna vid giftermålets ingående icke kunde eller ville lära sig svenska, och därför blev hemmaspråket estniska.

Vid den undersökning över språkförhållandena i byn, som jag gjorde år 1941 fanns det 47 personer, som hade estniska som hemmaspråk. Av dessa voro 12 st. inflyttade ester och 6 familjer med sammanlagt 35 personer hade under tiden 1930—1941 börjat använda estniska som hemmaspråk. I samtliga av dessa familjer var mannen svensk och kvinnan av "estnisk nationalitet".

Den största orsaken till den svenska befolkningens estnifiering var sålunda blandgiftermål med estniskor. På detta sätt hade grannbyn Digerslätt, som i mitten av 1800-talet var helt svensk, helt och hållet förestats och samma sak gällde även för Sutleps by, där ca hälften av befolkningen hade börjat använda estniska som hemmaspråk.

Samtidigt som jag undersökte folkmängd och språkförhållanden i byn, undersökte jag också hur klottsorpsborna gift sig. Målsättningen vid denna undersökning var att se:

1. I vilken utsträckning giftermål mellan svenskar och ester skett i byn.
2. I vilken utsträckning giftermål skett med kvinnor från närliggande svenska byar.
3. Om giftermål skett mellan närstående släktingar.
4. Hur många barn som fötts utom äktenskapet.
5. Orsakerna till äktenskapets ingående och hur de unga blivit bekanta med varandra före äktenskapet.

Tabell 2 visar resultatet av denna undersökning. Där har upptagits alla kvinnor som blivit ingifta från främmande byar under tiden 1870—1941 och där finns även noterat hur många av dessa kvinnor som voro bosatta i byn år 1941. Slutligen finns också en kolumn som visar hur många gifta kvinnor som år 1941 voro från hembyn.

Tabell 2. De gifta kvinnornas antal och härkomstort i de olika gårdarna i Klottorp under tiden 1870—1941.

Gårdens namn	De gifta kvinnornas antal och härkomstort	Totala antalet gifta kvinnor			
		Byns namn varifrån de kommit	från främmande byar		från hembyn
			under tiden 1870—1941	bosatta i byn 1941	
Hermans-Matsasa	Paj	1	1	1	
Hermans-Gustavsä	—	—	—	1	
Hermans-Nybondesa	Ormsö, Borrby	1	1	—	
Vävarsa	—	1	1	—	
Tönnis-Hansasa	Österby	1	1	—	
Tönnis-Johansa	Höbring	1	1	—	
Tönnis-Johansa	Digerslätt	1	1	—	
Lukas-Olgasa	—	—	—	1	
Lukas-Augustsa	Sutlep	1	1	1	
Pers-Hannesa	Vippal	1	1	1	
Pers-Rudolfsa	—	—	—	1	
Pers-Karlsa	Rosta	1	1	—	
Kärras-Hansasa	Sutlep	1	—	1	
Kärras-Andersa	Sutlep	1	—	1	
Matsas-Johansa	Gutanäs	1	1	—	
”	Odensholm	1	1	1	
Matsas-Mathiasa	Höbring	1	1	—	
Knuters-Lillgårdsä	Rickul by	1	—	—	
”	Sutlep	1	—	—	
”	Sutlep	1	—	—	
”	Birkas	1	1	—	
”	Höbring	1	1	—	
Johansa	—	—	—	1	
Andersa	Skatenäs	1	1	—	
”	—	—	—	1	
Koppelsa	—	—	—	2	
Skräddarsä	Sutlep	1	—	—	
”	Klaanemaa	1	1	—	
Tuvasa	—	—	—	1	
Melkersa	Persåker	1	—	—	
Martinsa	Sutlep	1	—	—	
”	Kolanäs	1	1	—	
Örjans-Gustavsä	Sutlep	1	1	—	
Örjans-Kristiansä	Sutlep	1	1	—	
Bleesa	Digerslätt	1	—	1	
”	Höbring	1	1	—	
”	Österby	1	1	—	
Siwertsa	Sutlep	2	1	—	
Simonsa	—	—	—	2	
Petersa	Digerslätt	1	1	—	
Mjölnarsä	—	—	—	1	
Nystugo	—	—	—	1	
Skottbacksä	—	—	—	1	
Matsas-Leosa	—	—	—	1	
Skräddars-Kristofsa	—	—	—	1	
Skräddars-Rudisa	Sutlep	1	1	—	
Hermans-Antonsä	—	—	—	1	
Blees-Leosa	—	—	—	1	
Lillgårds-Kristofsa	—	—	—	1	
Anders-Valdemarsä	Gammelbyn	1	1	—	
Skräddars-Oskarsä	Sutlep	1	1	—	
Koppel-Hermansä	—	—	—	1	
Örjans-Kristofsa	Vedra	1	1	—	
Örjans-Joelsä	Sutlep	1	1	—	
Spikarsä	Rickul by	1	1	—	
Spikars-Hermansä	—	—	—	1	
Lill-Bleesa	—	—	—	1	
S:a		39	29	28	

Tabell 3. Byar från vilka kvinnor blivit ingifta till Klottorp.

Byns namn	Totala antalet ingifta kvinnor till byn under tiden 1870—1941	Ingifta kvinnor bosatta i byn år 1941
Digerslätt	3	2
Gamlebyn	1	1
Gutanäs	1	1
Höbring	4	4
Klaanemaa	1	1
Kolanäs	1	1
Odensholm	1	1
Ormsö, Borrby	2	2
Paj	1	1
Persåker	1	—
Rickul by	2	1
Rosta	1	1
Skatenäs	1	1
Sutlep	14	7
Vedra, Oru kommun	1	1
Vippal	1	1
Österby	2	2
S:a	39	29

Under undersökningsperioden hade tre estniska kvinnor före år 1930 blivit ingifta till byn. Två av dem hade före giftermålets ingående kunnat svenska och en hade efter några år flyttat från byn, varför hemmaspråket, svenskan, icke påverkats av dem.

Under tiden 1870—1941 hade 39 kvinnor från andra svenska orter blivit ingifta till Klottorp. Av dem voro 35 st från byar i hemsöcken och 4 från annan ort.

År 1941 fanns det 133 kvinnor i byn. Av dem voro 57 gifta och 76 ogifta. Uttryckt i procent blir det 43 % gifta och 57 % ogifta. Av dessa gifta kvinnor voro 29 st eller 50,9 % ingifta från främmande byar och 28 st eller 49,1 % från hembyn.

Giftermål mellan närstående släktingar tycks icke ha förekommit i större utsträckning. I en enda familj hade gifte skett mellan kusiner.

Så vitt mina sagesmän kunde minnas hade det under tiden 1870—1941 fötts 7 barn utom äktenskapet. Av dessa hade 5 dött kort efter födseln och två voro vid liv ännu 1941.

Antalet utom äktenskapet födda barn var således mycket lågt. Under de 71 år som undersökningen omfattade skulle det i medeltal ha fötts 1 utomäktenskapligt barn vart tionde år.

Mina sagesmän angåvo att detta låga antal utomäktenskapliga barn berodde dels på att den manliga parten vid föräktenskapliga förbindelser varit "försiktig" på grund av fruktan för att få betala underhåll till barn som avlats utom äktenskapet och dels därpå att de flesta gift sig då kvinnan blev gravid. En utfrågning av de 57 st gifta kvinnor, som år 1941 funnos i byn, visade att icke mindre än 10 st eller 17,4 % gift sig på grund av att kvinnan var gravid. Dessa uppgifter gäller sådana giftermål där graviditeten varat ett par månader eller längre före äktenskapets ingående, men ett antal giftermål hade också kommit till stånd då kvinnan misstänkte graviditet och dessa äro icke medtagna här.

Enligt tabell 2 voro bara hälften av de gifta kvinnorna från hembyn Klottorp och därför försökte jag

genom utfrågning av ett tiotal gamla personer ta reda på vart alla klottorpsflickor, som icke blivit gifta i hembyn, tagit vägen. För tiden 1870—1900 voro sagesmännens uppgifter mycket osäkra och därför kunde jag icke använda dem. Från och med 1900-talets början kände sagesmännen ganska väl till dessa förhållanden och de uppgifter som finnas här nedan äro således från tiden 1900—1941.

1. Kvinnor från Klottorp som icke blivit gifta i hembyn och tagit plats i staden eller på annan ort i landet eller emigrerat till annat land, där de stannat antingen som gifta eller ogifta voro 16 st.
2. Kvinnor som blivit gifta i följande byar i hemsocknen eller grannsocknarna:

Digerskog	1
Digerslätt	1
Gamlebyn	1
Harga	1
Imby	1
Klaanemaa	2
Persåker	1
Vedra, Oru kommun	1
Vippal	4
S:a	14

Till sist har jag sammanfattat i följande punkter hur de 57 gifta kvinnorna, som 1941 funnos i byn, blivit bekanta med sina män och orsakerna till att de gift sig med dem.

- A. Bekantskap genom nattfrieri.
Giftermålsorsak: Antingen kärlek eller att mannen behövde hjälp med arbetet på gården 52 st. Av dessa var 10 gravida vid tiden för giftermål.
- B. Bekantskap och giftermål genom tredje persons förmedling eller föräldrarnas påtryckning utan att de unga tidigare träffats eller varit bekanta med varandra 5 st.

APRIL 1904

"19.M. Har setat inne hela dagen o. gjort utdrag ur kyrkoboken: alla i Nömküll [Klottorp] födda o. döda, forts. af mina förra utdrag. Vi vill uppställa en fullständig tabell öfver mina förfäder o. s. v. Det är ett drygt arbete men mycket intressant för mig. Mamma var med alla gossarna till Sutlep åkande för att höra efter, om man kan få köpa rosa potatis.

20.T. Har äfven idag setat hela dagen inne och hållit på med detsamma, emedan det är regnigt och dåligt ute. Jag är sjelf förargad på mig, att jag skall sitta o. grubbla med sådant lappri som jag har alls ingen nytta af, men jag kan ej motstå min frestelse, saken är för mig mer än intressant, ju mer jag grubblar o. sammanställer de gamla slägtregistren, ju mer intressantare blir det. — Min hustru är alldeles misslynt med mig.

21.0. Jag kan bli alldeles yr i hufvudet på det dera — hvilka familjer i Nömküll som härstamma fr en enda stam, gamle Lucas † 1674. — Det är mer än halfva byn, men det tar en rundlig tid att få allt färdigt. Till mitt eget förtret håller jag äfven idag på hela dagen. — Sval blåst."

(Ur kantor Johan Nymans dagbok.)

För sjuttio år sedan

NOVEMBER 1902

"3.S.XXI S. i Tr. Idag var det för oss Nucköboar den stora o. viktiga dagen, då vår pastor Edward Maass blef introducerad i sitt embete af sin förman, gen. superintendenten L. Hörschelman o. assisterad af pastor Assmuth fr. Reval o. prost Plath fr. Keinis. En väldig människoskara hade samlat sig i kyrkan, emedan också väd. var ganska vacker o. marken hård o. torr — 5 gr. kallt. — Kyrkan var på det herrligaste prydd o. fr. Frischmann hade köpt ett lispund ljus, så att sådana brunno i alla kronor o. alla stolar. Folket stod packadt man vid man såsom strömlingarne i en tunna o. huru skulle pastorerna o. alla herrar komma igenom? Det lyckades dock till sist sedan det dröjt länge innan de kommo igenom. På sjunghuset voro stolar placerade för herrskapets räkning o. sångare m. fl. sutto i sidostolarne der. Sedan de lyckats komma igenom sjöng sång- o. musikkören förd af H. Pöhl, en koral, derefter sjöng såväl svenskarne som estarne tre versar af en koral på en o. samma melodi. Derfter följde pastor Assmuths tal på svenska — han förstår någorlunda svenska, sedan han var på Kreutz socken; sedan höll generalsuperintendenten tal på estniska o. sedan vår pastor knäböjt vid altaret, framställdes till honom närgående frågor o. sedan han besvarat dem, uttalade hvar o. en af pastorerna ett bibelspråk under handens påläggning. Det var en gripande stund, o. mitt hjärta rördes. Sedan åter en koral o. så predikade vår egen pastor på svenska öfver episteltext, en kort men god predikan. Efter de vanl. kyrkobönerna sjöng sångkören åter; derefter åter koral o. så predikade han på estniska öfver evangelietexten o. derefter läste pastor Plath bönerna på predikstolen och uppläste kungörelserna m.m.; så åter sång- o. musikkören, derefter altartjensten af pastor Plath o. så kom ändtligen slutet sedan sist som vanl. sjungits. Allra sist sjöngo sångarena ännu några nummer o. så var herrligheten förbi. —

Alla sångare, förmyndare, jag o. "gubben" samt flere andra voro sedan bjudna på middag på prestg. som bestods af baron Taube o. hr Frischmann. Wi fingo klimpsoppa, hvetebröd o. fårstek jemte en fl. brännvin o. tre korgar öl. Alla herrskap hade också der festmiddag o. Rickholtzkooken var der för att koka o. alla Rickholtz o. Paschleps betjening var med för att uppassa dem. Det var således i alla hänseenden en stor dag som ej så snart skall glömmas. Hvile nu Herrens välsignelse öfver vår unga pastor!"

(Ur kantor Johan Nymans dagbok.)

Hopp hopp hopp hästar,
ri, ri te prästar!
Grindana balldor,
behhlina skalldor,
bēlare koma,
gråhästar håva dä,
våra tåva dä.

(Friar-ramsa från Klottorp.)

VALL MÅ HOS OXA

Johannes Granberg, född 1887 i Klottorp, berättar hur han tillsammans med sin bror Kristof somrarna 1901—02 gick vall med herrgårdens oxar.

Få somar gingo ve mä oxa. Ve gingo vall opa Falle å e Misja. Å anan somarn vār'e fāgoļt — en fāgļan somar, bāra tūsandnihundraeit kam dor mike rān. Tā'e milla rāna sā mike, stō hail Falle unde vattn, å sja sōt ve unde grānjana unda rāne. Ve gingo bār fōta, å ve fingo frūs vāļde; aild kund ve änt gāra opp grall.

Frām Sārsticksdike kōm gāddana opp. Tār koma mōt strōmmen, å sās bļivo dor, tāt vattne rānd unda, instēngdar e Misja tār e dike. Tār fiskja ve dor. Kristof tō opp dor. Ja minns änt hāla mānga'en tō opp mä ain kōrd. Ja stō ja opa dike, å sās drō ja opa en krōk dor, å Kristof drō bāra opp dor. Ve tō haim dor å stāift dor.

Ve gingo ūt ver femtien å klocka ätt-tien komo ve in.

Ve valla hōs oxa å arbetares kudona. Tār var mike kudor, som ve tār skud skva ätt. Valits had fārar, kobjasn hade ain å sja hōs arbetare — Träckgats Kāl had fārar, Kristjan had ain, å Melkjas kuda kam Melkjas nann tit mā. Oxa vōr ongor. Tā vōr en tjuefjōr — tjuefem sticke. Åreoxa gingo änt tār.

Te etapōsa hade ve lite målķ e tinnaļn å smēr e karpa å en brāskant. He var eta nō. Tū māļ oto ve e dāen.

Lēne var fjōrete robol fāre bōr tehop. (En arbetar han fick sexte.) Pēnga bļivo öte rānte. Dād hade te betal fjōretefjōr robol e rānt öte āre — fjōr robol fingo ve geva tel.

Vargen sō ja mā. Han var opa Falle tār. Änt kund han tāva inga oxar, tā ha gista dēda'en. Oxa bļi sā elakator. Tā vargen kam, kēnd da te lofte. He kria som fārst kändor lofte, gār en sārskildan dānn, å sās förstā kriana ān'e ā fālet, å sās komor'e allt sā māngat he ā: koiar å tjōrar å målķeskudor. Tjōra bļēst ānga ūt ōr nāsagātena som man vrai öte aurkran. He kam allt; he stānga öte skobuska, he sparka å stānga mā hōna öte jorde, å sja bauļa'e.

Om varga ska ja jōtt fāre er

Joans Joan han had änt biggd se ān. Han lēvd öte eitt litet rūm som ve hād mot ga ri-stūe. Han sōv tār öte rūme. Å som'en en sāndasmāre stivor opp, saiorn tel oss: — Pojkar, gāi te mārāsa! Varga tō Tello nāt.

Ve gingo tit å sprāka om'e, å sās gingo dom ūt å rōpa ätt hunn. Bāra inga hunn kam dor. Tā'e sja bļai lite ljūsa — å he had snid mā nāte — skvā ve opa trāvena: fjōr sticke vōr dā vare. Å just ver vāra gammoļ nāggārdsdānn had dā fastor'n tai. Sās had dā ūt'n bore opa Tūas Gammolstāls gjārda, å tār had dā ā'en ete. Bāra hūskalln var ātor, änt inga hār ana ān bar skalln; han fingo dā änt rā mā.

*

Ve had ain rēa mār. Min far gick ūt å skud tāva in'a ōr kopple; mork nētre mā hēste var'n räddor te lai ūt'a. Å sāsom'en skud gā ūt å hänt in'a, kam vargen frām Joans gattna opp å spratt eve stāingārđn

å berja jāg mārre nēr mot skōen. Dād berja rōp å skri, å sās bļai vargen räddor å rānd bort. Om'en änt ha kome ūt, ha vargen strōpe'a. He ha vare eitt förskräckļit ārand he. He var ain fagļa mār. — Ve bēta baket te Hārmas Andors'a.

*

Tenes Hansaslaes Gōstas ain målķkudo bļai bort eitt koild, å sās tār'n migga — hon heitt Liso — å sistra mā se. He var māņļjust, å tām gingo nēr opa sēke ätt'a. Å sās komor vargen opa stien mōt dom. Gōsta hlō mōt'n mā stākan, bāra han had änt vara räddor. Han had gāi lite āt sia, å sja had'n sattst å berja tjūt. — Han ska tā tjut ätt hāļp.

*

Han lēvd ver Farkla. Han heitt . . . — Hās undors var hans mammon nō, kāra mānskebāne? — Ja, he sprāka min far om. He var martnsdaen. Han had vare opa hōve. Han lēvd ver Farkla, å han had fāi lite vin å bļive drockendor. Å folķe had hērd ān varga had tjōte milla hōve å Farkla. He had soa ätt'n ān'en änt skud gā, ān'en tā skud koma ūt fāre varga. Men han had änt vare räddor fāre he . . . — Nō komor ja ehoare namne: Mōas gammoļn, sa man. Han lēvd opa Frā Grānsvārde.

Å sās had'n gāi. Å sās had da vare omekring'en. Han had lādst mā auana mot jōrde — han had änt kuna gāra ana. Sja had'n berja bē te Gūd å lāsa bibolsversar, som'en had kuna. Å sja had dā pissa opa'en, lifta baina å bļota nēr'n, å sās had dā rānd te skōen. Ingan hade bete'en. — Mōas gammoļn heitt'n. Ja ha änt sett'n grall.

Nu efter andra världskriget har vargarna kommit tillbaka till Klottorp. En mörk höstkväll rev de en hund alldeles utanför stugdörren.

Döda

Maria Kaijser, född Lindström den 18 juni 1923 på Ormsö, avled den 16 aug. 1972 i Danderyd.

Anette Anker, född Spoonholts den 7 maj 1903 Nuckö, avled den 13 febr. 1972 i Södertälje.

Johan Beckman, född den 31 aug. 1899 på Ormsö, avled den 26 aug. 1972 i Stockholm.

Alice Besterman, född Heiman den 21 maj 1912 i Rickul, avled den 31 aug. 1966 i Eskilstuna.

Herman Besterman, född den 10 okt. 1902 i Rickul, avled den 7 juni 1971 i Eskilstuna.

Katarina Blomkvist, född den 24 aug. 1895 på Ormsö, avled 1971 i Karlstad.

August Branten, född den 18 augusti 1903, i Rickul, avled den 25 maj 1972 i Stockholm.

Mattias Stahlman, född den 15 okt. 1895 på Nuckö, avled den 22 maj 1972 i Stockholm.

Kristian Westerman, född den 27 dec. 1888 i Rickul, avled den 31 maj 1972 i Danderyd.

Sofia Alun, född Viksten den 26 febr. 1888 på Nuckö, avled den 9 dec. 1971 i Linköping.

Oskar Lundefjord (Luks), född den 3 jan. 1908 i Rickul, avled den 21 juni 1972 i Sällnäs.

Johannes Vikman, född den 24 jan. 1889 på Nuckö, avled den 11 febr. 1972 i Örebro.

Anders Appelblom, född den 21 okt. 1900 på Ormsö, avled den 3 sept. 1972 i Stockholm.

Anna Österblom, född den 3 april 1882 på Ormsö, avled den 28 sept. 1972 i Stockholm.

MARIA KAIJSER

Översköterskan vid Sabbatsbergs öronpoliklinik i Stockholm fru Maria Kaijser, född Lindström, har avlidit i en ålder av 49 år. Hon var född i byn Fällarna på Ormsö, dotter till klockaren Johan Lindström och hans maka Katarina. Efter studentexamen vid Svenska gymnasiet i Hapsal genomgick hon under åren 1945—47 Röda Korsets Sjuksköterskeskola i Stockholm. Sedan hon skaffat sig sjukhuspraktik i Linköping och Trosa kom hon 1948 till öronpolikliniken vid Sabbatsbergs sjukhus där hon 1964 utnämndes till översköterska. Under koreakriget tjänstgjorde hon i sju månader vid Svenska fältlasarettet i Pusan. Där förestod hon en tid den s. k. barnbaracken, där krigsskadade och föräldralösa koreanska barn vårdades. Trots vetenskapen om en obotlig sjukdom upprätthöll hon i tretton år tappert sin tjänst vid Sabbatsbergs sjukhus. Hon sörjes närmast av maken Gunnar, Lidingö, samt föräldrar, syskon och syskonbarn.

*

Med Maria Kaijser har en idog representant för den yngre estlandssvenska generationen gått ur tiden. För alla, som kom i kontakt med henne, framstod hon som en ärbärdhetens fanbärare. När hon under ofärdsåren anlände till Sverige som ung studentska och stod

inför uppgiften att välja yrke, föll valet tveklöst på samaritens. "Att hjälpa och bistå sin nästa" blev den huvudsakliga uppgiften i hennes korta jordeliv. Särskilt varmt klappade hennes hjärta för barnen, framför allt för dem, som var sjuka, handikappade eller övergivna. Under sin koreavistelse kände hennes lycka inga gränser då hon fick ta hand om de vanvårdade och illa åtgångna koreanska barnen, tvätta dem, kläda dem i rena kläder och lära dem "Tryggare kan ingen vara" och "Gud som haver" på svenska. Att hennes omsorger om de små uppskattades och värdesattes, därom vittnar bl. a. de många brev och tacksamhetsbevis som hon fått mottaga från sina skyddslingar. Ett av breven från Korea bar som enda utanskrift "Maria, Sverige" — men det kom fram. Barmhärtighetens och tillgivenhetens vägar har sina egna vägvisare.

När Maria nu inte längre finns ibland oss tänker vi med tacksamhet tillbaka på de stunder vi fick vara tillsammans med henne. Hennes upphöjda lugn och mogna sätt att försona sig med sin långvariga sjukdom väckte allmän beundran. I sina livsytringar var hon alltid sig själv rakt igenom, helt utan förställning. Omutlig och rättrådig gick hon sin väg fram och hon tvekade inte att påtala det som var skevt och vrängt i samhället. Av sina vänner var hon uppskattad och älskad. Genom hennes bortgång har det estlandssvenska stamträdet förlorat en av sina finaste och livsdugligaste rottrådar. Frid över hennes minne!

Sh

Min innerligt älskade Maka
Syster, Faster och Moster

Maria Peedu

född Ahlberg

* 30/12 1893

† 1/5 1972

har lämnat mig, syskon, släkt
och många goda vänner i stor
sorg och saknad

DAVID
JOHANNES
LOVISA
Syskonbarn

Jag kan ej fatta ej heller förstå
varför Du så hastigt ifrån mig
fick gå.
Mitt hem blev så öde, jag höll
Dig så kär,
men vila Dig, Maria, jag vet var
Du är,
en dag skall vi åter få vara
Dig när.

Min älskade Make
vår käre Far
Farfar och Morfar

Johan Hamberg

* 1 Maj 1896 på Ormsö

† 26 Juli 1972 i Stockholm

har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad.

MARIA
Elsa och Amo
Bertil och Ulla
Verner och Lilly
Inga och Sven
John-Evert
och Monica
Barnbarn
Systrar

Övrig släkt och vänner

Hav tack för det goda
Du satt på Din väg.

Min älskade Maka
vår kära Mamma och Mormor

Maria Ester Ljungström

född Mark

* 18/7 1929 på Ormsö

† 13/5 1972 i Stockholm

har stilla insomnat i tron på sin
Frälsare. Djupt sörjd och saknad
av oss

STIG
JAN
JILL och PIERRE
LIONA
Föräldrar och Syster

Hur tomt det är här hemma,
när den vi älskat är borta,
ej hörs Din kära stämma,
ej möter oss Din blick,
men snart vi mötas få igen
i himlens ljusa land.

Vila i frid.

För alla blommor och all vänlig omtanke under sjukdomstiden som visats min älskade Make och min käre Far

Lars Broman

samt till alla som givit oss sitt stöd och varma deltagande vid hans bortgång och vid hans jordfästning hedrat hans minne genom personlig närvaro, för alla rörande tal och för den utsökta, rika blomstergården vid hans bår samt för penningbidrag till tidningen Kustbon ber vi få framföra vårt innerliga tack.

MARIA BROMAN
Lars-Erik

Min älskade Make

August Branten

född i Rikull 18 augusti 1903
död i Stockholm 25 maj 1972

Djupt sörjd och saknad av mig, syster samt övrig släkt och många vänner.

FRIEDA

Var skog har nog sin källa,
var äng sin blomma har,
vart hjärta har sin saga
från flydda ungdomsår.

Vår älskade Mor
och Mormor

Birgitta Salin

född Lindström

* 15/12 1885
† 9/8 1972

har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad.

MARIA och ANDERS
KATARINA och ANDERS
Barnbarn och Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

När jag går genom himmelens
port,
fri från jordiska band,
sorg och glädje förbyts, hur stort
i de saligas land.

Min innerligt älskade Make
min käre Far

Lars Broman

* 29/1 1906 på Ormsö
† 26/6 1972 i Stockholm

har efter en lång och svår
sjukdom lämnat oss i djupaste
sorg och saknad men i ljust och
tacksamt minne bevarad.

MARIA
Lars-Erik och
Inga-Carin
Bröder och Svägerskor

samt övrig släkt och många
vänner.

Så tag nu mina händer och led
du mig,
Att saligt hem jag länder, O, Gud,
till Dig.

Min älskade Make
vår käre Far
Morfar och Farfar

Johannes Targama

f. 5 aug. 1895
d. 12 aug. 1972

har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad

ELIN
Hilda och Folke
Harald Elfride
Oskar Silvi
Axel Britt-Marie
Barnbarn

Stilla, så stilla Du käre nu slumrar
Borta från oss, sjukdom och strid.
Stor är vår saknad, men dock
vi Dig unnar,
Käraste, vila i frid.

Min älskade Make
vår käre Far
Morfar och Farfar

Johan Lilja

* 5 Januari 1905
† 30 Augusti 1972

har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad

AGNETA
Sven och Irene
Holger och Ingrid
Elfrida och Sven
Barnbarn
Syster

Övrig släkt och vänner.

Nu Brustna äro alla band,
Du söker upp ett bättre land.
Tack för allt som en gång var,
vackra minnen har vi kvar.

Min älskade Make
vår käre Far
Farfar, Morfar
Farfarsfar och Morfarsfar

Johan Törnblom

* 13 Mars 1886
† 18 Maj 1972

I ljust och tacksamt
minne bevarad.

MARIA
JOHAN
KATARINA och HILMER
Ingrid och Bernt
Alvin och Kerstin
Stig

Hannes och Birgit
Barnbarnsbarn

Övrig släkt och vänner

Jesus sade: Jag är uppståndelsen
och livet. Den som tror på mig,
han skall leva om han än dör.

Joh. 11:25

Himlen är mitt hem,
Dit jag ilar glad,
Till Jerusalem,
Till den nya stad;
Där jag säll får bo
I all evighet.
Och i frid och ro
Se Guds härlighet.

Bemärkelsedagar

95 år

Kerstin Sandsten, född den 25 dec. 1877, Rickul

90 år

Louise Palmkron, född den 6 nov. 1882, Vippal
Anders Lagman, född den 24 dec. 1882, Rickul

85 år

Anastasia Korvet, född Groskova den 8 okt. 1887, Reval
Rosalie Brus, född den 11 okt. 1887, Nuckö
Gertrud Wallin, född den 26 okt. 1887, Ormsö
Pauline Saimre-Zeisig, född Kurval den 1 nov. 1887, Hapsal
Helene Kristine Hanko, född Palmberg den 19 nov. 1887,
Nuckö
Lovisa Luks, född den 23 nov. 1887, Rickul
Aleksander Sekobon, född den 30 dec. 1887, Nuckö

80 år

Matvei Mäele, född den 1 okt. 1892, Korkis
Marie Berg, född den 11 okt. 1892, Reval
Pauline Dyrberg, född Wiksten den 24 okt. 1892, Rickul
Hermine Rosen, född Armstrand den 25 okt. 1892, Reval
Anton Granberg, född den 26 okt. 1892, Rickul
Pauline Pöldma, född Alberg den 31 okt. 1892, Rickul
Agneta Hörnsten, född Nyblom den 3 nov. 1892, Ormsö
Agathe Rosen, född Luther den 5 nov. 1892, Nargö
Karl-Gustav Tunón, född den 6 nov. 1892, Petseri
Helmut Hans Masing, född den 7 nov. 1892, Reval
Mathilda Nyman, född Westerberg den 20 nov. 1892, Rickul
Magdalena Haggansson, född Berens den 28 nov. 1892, Runö
Julia Linneberg, född den 29 nov. 1892, Rickul
Maria Linneberg, född Vesterholm den 30 nov. 1892, Rickul
Julius Kehlman, född den 3 dec. 1892, Korkis
Johannes Vesterby, född den 23 dec. 1892, Rickul
Pauline Pählberg, född Stahl den 27 dec. 1892, Rickul

75 år

Magdalena Öman, född Klas den 4 okt. 1897, Runö
Hildur Freiman, född den 9 okt. 1897, Nuckö
Johannes Liivo, född den 11 okt. 1897, Nuckö
Lovisa Luhn, född Vesterbom den 13 okt. 1897, Nuckö
Herman Timmerman, född den 20 okt. 1897, Nuckö
Herman Söderholm, född den 10 nov. 1897, Rickul
Magdalena Runestam, född Haggars den 13 nov. 1897, Runö
Olga Stahl, född den 16 nov. 1897, Rickul
Oskar Freiman, född den 19 nov. 1897, Nuckö
Katarina Murman, född Jonell den 19 nov. 1897, Ormsö
Kristian Öman, född den 21 nov. 1897, Runö
Johanna Berkman, född Viksten, den 23 nov. 1897, Nuckö
Anders Widgren, född den 26 nov. 1897, Ormsö
Johan Widgren, född den 26 nov. 1897, Ormsö
Katarina Vesterblom, född Kyrkslätt den 28 nov. 1897, Runö
Paul Heldring, född den 18 dec. 1897, Rickul
Mathias Luks, född den 19 dec. 1897, Rickul
Jula Rant, född Müripal den 26 dec. 1897, Nuckö
Johanna Deemus, född Luks den 27 dec. 1897, Rickul
Johan Lindström, född den 30 dec. 1897, Ormsö

70 år

Johannes Friberg, född den 2 okt. 1902, Ormsö
Voldemar Engbusk, född den 3 okt. 1902, Nuckö
Elisabeth Bergman, född Malman den 4 okt. 1902, Nuckö
Gustav Ambros, född den 6 okt. 1902, Nuckö
Anders Fällin, född den 9 okt. 1902, Ormsö
Anders Förberg, född den 10 okt. 1902, Ormsö
Alide Blees, född den 10 okt. 1902, Nuckö
Hans Broman, född den 22 okt. 1902, Ormsö
Oskar Sedman, född den 22 okt. 1902, Nuckö
Lovisa Elfride Broman, född Paius den 2 nov. 1902, Rickul
Johan Nilsén, född den 27 nov. 1902, Ormsö
Mathilda Engbusk, född Umda den 22 nov. 1902, Nuckö
Olga Neider, född Thomson den 7 dec. 1902, Rickul
Anders Sjöström, född den 11 dec. 1902, Ormsö
Pauline Blomqvist, född Rosenborg den 11 dec. 1902, Rågöarna
Ferdinand Liller, född den 24 dec. 1902, Tarvastu
Hans Berggren, född den 28 dec. 1902, Ormsö
Marie Alberg, född Pau den 31 dec. 1902, Rickul

60 år

Maria Bergström, född Fällman den 5 okt. 1912, Ormsö
Ida Besterman, född Luks den 6 okt. 1912, Rickul
Gertrud Liljeros, född Sjöman den 9 okt. 1912, Ormsö
Hilda Sedman, född Ribon den 12 okt. 1912, Nuckö
Anders Vesterberg, född den 13 okt. 1912, Ormsö
Elisabeth Åkerblad, född Sandsten den 14 okt. 1912, Rickul
Elfride Ahlberg, född Söderlund den 19 okt. 1912, Rickul
Adolf Seffers, född den 19 okt. 1912, Nuckö
Rosine Elisabeth Stromback, född den 19 okt. 1912, Nuckö
Teodor Anis, född den 20 okt. 1912, Korkis
Ellen Orrklint, född Blees den 27 okt. 1912, Rickul
Lisette Janberg, född Karmet den 9 nov. 1912, Neve
Maria Friberg, född Klingberg den 10 nov. 1912, Rågöarna
Editha Bergström, född Bauman den 12 nov. 1912, Ormsö
Gertrud Grönman, född Fält den 16 nov. 1912, Ormsö
Anders Sarberg, född den 18 nov. 1912, Ormsö
Voldemar Brun, född den 22 nov. 1912, Reval
Katarina Hammerman, född den 25 nov. 1912, Ormsö
Ralf Berg, född den 2 dec. 1912, Nargö
Magda Tammar, född Multer den 2 dec. 1912, Reval
Artur Puuri, född den 8 dec. 1912, Nuckö
Agneta Bäckman, född Ahlström den 17 dec. 1912, Ormsö
Katarina Lilja, född den 20 dec. 1912, Ormsö
Alide Luks, född den 29 dec. 1912, Rickul
Hugo Bernhard Freiman, född den 30 dec. 1912, Nuckö
Julius Wapper, född den 30 dec. 1912, Runö

50 år

Ingrid Irene Westerman, född den 3 okt. 1922, Rickul
Margarita Haas, född Österblad den 9 okt. 1922, Reval
Artur Ferdinand Hamberg, född den 20 okt. 1922, Rickul
Helmar Lindqvist, född den 25 okt. 1922, Rågöarna
Arnold Brunberg, född den 26 okt. 1922, Rickul
Robert Bernalt Pärnaste, född den 27 okt. 1922, Nuckö
Voldemar Vesterbom, född den 27 okt. 1922, Rickul
Leida Ambros, född Niils den 29 okt. 1922, Nuckö
Asta Nelly Carlström, född Saarna den 30 okt. 1922, Hapsal
Aina Linnéa Elfvengren, född den 2 nov. 1922, Rågöarna
Lars Kornblom, född den 14 nov. 1922, Ormsö
Agneta Vennberg, född den 15 nov. 1922, Ormsö
Alfred Palmkron, född den 16 nov. 1922, Runö
Hilda Katarina Siljesten, född Vesterberg den 16 nov. 1922, Ormsö
Rosa Magnhild Viola Luks, född Blomberg den 18 nov. 1922, Rickul
Marta Teichman, född den 18 nov. 1922, Rickul
Elsa Melita Jakobsson, född den 22 nov. 1922, Rickul
Kaljo Mägi, född den 22 nov. 1922, Dorpat
Lydia Rosalie Lindström, född Berggren den 28 nov. 1922, Ormsö
August Gottfrid Hansson, född den 2 dec. 1922, Nuckö
Leida Börjesson, född Grundsten den 3 dec. 1922, Ormsö
Johan Birger Appelblom, född den 4 dec. 1922, Ormsö
Heinz Leopold Böttker, född den 10 dec. 1922, Reval
Johannes Förberg, född den 10 dec. 1922, Ormsö
Elmar Sanfrid Reinhold Engman, född den 16 dec. 1922, Odensholm